Roll No. ....

D–3477

M. A. (Final) EXAMINATION, 2020

SANSKRIT

Paper Ninth

(धर्मार्थशास्त्राणि)

Time : Three Hours] [*Maximum Marks : 100*

सूचना : सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः। समेषां प्रश्नानां उत्तराणि संस्कृतेनैव देयानि।

इकाई—I

1. (अ) रामायणस्य आदिकाव्यत्वं समीक्ष्यताम्। 13

अथवा

महाभारतस्य अष्टादशपर्वणां नामानि विलिख्य विषयवस्तु विविच्यतम्।

अथवा

कस्यचिदेकस्य पुराणस्य संक्षिप्तपरिचयं लिखत—

(i) पद्मपुराणम्

(ii) स्कन्दपुराणम्

(iii) वायुपुराणम्

P. T. O.

(ब) कयोश्चिद् **द्वयोः** पद्ययोः सप्रसङ्गं व्याख्या समुपस्थापनीया— 12

(i) मद्भृत्यैरसद्वृत्तैर्धमतः पाल्यते न वा।
न जाने स प्रधानो मे शूरहस्ती सदा मदः॥

(ii) या श्रीः स्वयं सुकृतिनां भवनेषु लक्ष्मीः
पापात्मनां कृतधियां हृदयेषु बुद्धिः।
श्रद्धा सतां कुलजन प्रभवस्य लज्जा
तां त्वां नताः स्म परिपालय देवि विश्वम्॥

(iii) नमो देव्यै महादेव्यै शिवायै सततं नमः।
नमः प्रकृत्यै भद्रायै नियताः प्रणताः स्म ताम्॥

(iv) विद्याः समस्तास्तवदेवि भेदाः
स्त्रियः समस्ताः सकला जगत्सु।
त्वयैकया पूरितमम्बयैतत्
का ते स्तुतिः स्तव्यपरा परोक्तिः॥

इकाई—II

2. (अ) कयोश्चिद् **द्वयोः** पद्ययोः व्याख्या विधेया— 15

(i) न जायते म्रियते वा कदाचि-
न्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः।
अजो नित्यः शाश्व वतोऽयं पुराणो
न हन्यते हन्यमाने शरीरे॥

(ii) निमान मोहा जितसङ्गदोषा

अध्यात्मनित्या विनिवृत्तकामाः।

द्वन्द्वैर्विमुक्ताः सुखदुःखसञ्ज्ञै-

र्गच्छन्त्यमूढाः पदमव्ययं तत्॥

(iii) द्वौभूत सर्गो लोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च।

दैवो विस्तरसः प्रोक्तः आसुरं पार्थ मे श्रृणु॥

(iv) देहिनोऽस्मन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा।

तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति॥

(ब) श्रीमद्भगवद्गीतामनुसृत्य सांख्ययोगः प्रस्तूयताम्। 10

अथवा

श्रीमद्भगवद्गीतानुसारेण पुरुषत्तमयोगस्य विवेचनं क्रियताम्।

इकाई—III

3. (अ) कयाश्चिद् **द्वयोः** पद्यानां व्याख्या विधेयाः— 15

(i) योऽसावतीन्द्रियग्राह्यः सूक्ष्मोव्यक्तः सनातनः।

सर्वभूतमयोऽचिन्त्यः स एव स्वयमुद्बभौ॥

(ii) लोकोनां तु विवृद्ध्यर्थं मुखबाहुरुपादतः।

ब्राह्मणं क्षत्रियं वैश्यं शूद्रं च निवर्तयत॥

(iii) उद्भिज्जाः स्थावराः सर्वे बीजकाण्डप्ररोहिणः।

औषध्यः फलपाकान्ता बहुपुष्पफलोपगाः॥

(iv) भूतानां प्राणिनः श्रेष्ठाः प्राणिनां बुद्धिजीविनः।

बुद्धिमत्सु नराः श्रेष्ठाः नरेषु ब्राह्मणाः स्मृताः॥

(ब) मनुस्मृतिमनुसृत्य सृष्टि-उत्पत्तिं वर्णयत। 10

अथवा

आचार्य मनुमतेन चतुर्ण्णां वर्णानां कर्माणि निरूपयत।

इकाई—IV

4. केषाञ्चित् **पञ्चानां** व्याख्या उपस्थापनीयाः— 25

(i) आन्वीक्षकी त्रयी वार्ता दण्डनीतिश्चेति विद्याः।

(ii) स्वधर्मः स्वर्गायानन्त्याय च। तस्यातिक्रमे लोकः सङ्करादुच्छिद्येत।

(iii) सुविज्ञातप्रणीतो हि दण्डः प्रजाधर्मार्थकामैर्योजयति।

(iv) विनयमूलो दण्डः प्राण्भृतां योगक्षेमावह।

(v) श्रुताद्धि प्रज्ञोपजायते, प्रज्ञाया योगो योगादात्मवत्तेति विद्यासामर्थ्यम्॥

(vi) तद्विरुद्धवृत्तिरवश्येन्द्रियश्चातुरस्तोऽपि राजो सद्यो विनश्यति।

(vii) पुराणमितिवृत्तमाख्यायिकोदाहरणं धर्मशास्त्रमर्थशास्त्रं चेतीतिहासः।

(viii) कृषिपाशुपाल्ये वाणिज्या च वार्ता॥